

Samenvatting

Het onderzoek waarvan in dit rapport verslag wordt gedaan, richt zich op ontwikkelingen in rechtsgeschillen die aan de civiele sectoren van de rechtbanken worden voorgelegd. De aanleiding tot dit onderzoek was een rapport van de werkgroep 'Claimcultuur'. In dat rapport werd een toenemende claimcultuur voorspeld, die consequenties zou hebben voor het beroep op de civiele rechter. In een reactie op het rapport zegde minister Korthals aan de Kamer toe de vinger aan de pols te zullen houden. Het WODC werd gevraagd te onderzoeken of voorspelde ontwikkelingen ten aanzien van het beroep op de rechter zich voordoen. Het onderzoek moest het karakter van een monitor krijgen, zodat aan de hand van herhaalde metingen over een langere periode de ontwikkelingen kunnen worden gevolgd. Dit rapport doet verslag van de eerste metingen, die de periode 1997-2000 beslaan.

De centrale vragen daarbij zijn of het aantal procedures toeneemt, de geclaimde bedragen stijgen en of zich veranderingen voordoen in de mate waarin claims worden toegewezen en in de toegewezen bedragen. Een groeiende 'vraag' naar rechterlijke uitspraken in civiele geschillen zou gevolgen kunnen hebben voor de belasting van de civiele rechter. Dat – veronderstelde én gevreesde – effect was de belangrijkste reden om het onderzoek te verrichten. Daarnaast diende te worden bezien hoe rechters met het mogelijk veranderende claimgedrag omgaan: stijgen bij hogere claims de toegewezen bedragen automatisch mee? Oplopende schadevergoedingen hebben verschillende maatschappelijke implicaties. Daarbij zouden stijgende schadevergoedingen zelf weer een stimulans voor claims kunnen vormen. Anderzijds zou een toename van het aantal claims ook kunnen impliceren dat lichtzinniger wordt geclaimd. Dan zou een daling van de toegewezen bedragen kunnen worden verwacht.

De onderzoeksopzet

Het onderzoek heeft zich geconcentreerd op een specifieke categorie civiele geschillen: dagvaardingszaken met betrekking tot onrechtmatige daad en beroepsaansprakelijkheid, met een financieel belang van tenminste 4.525 euro (prijspeil 1997, destijds 10.000 gulden). De belangrijkste overweging voor die keuze is geweest dat in die categorie zaken de voorspelde ontwikkelingen het duidelijkst zichtbaar zouden moeten zijn. Indien de totale groep van civiele claims als uitgangspunt zou zijn genomen, zouden grote aantallen incassozaken en andere eenvoudige claims in het onderzoek zijn betrokken, waarop de te onderzoeken ontwikkelingen weinig effect hebben. Bij aanvang van het onderzoek was reeds bekend dat het totaal aantal civiele claims nauwelijks stijging vertoonde; verondersteld werd dat het aantal zaken met betrekking tot onrechtmatige daad en beroepsaansprakelijkheid wel duidelijk zou stijgen. In het onderzoek wordt gebruikgemaakt van instroomgegevens (over zaken die in de jaren 1996-2000 werden *aangebracht*) en uitstroomgegevens (zaken die in 1997 en 2000 werden *afgedaan*). De instroomgegevens zijn verzameld bij elf rechtbanken, en worden gebruikt om de ontwikkelingen aan de 'vraagzijde' in kaart

te brengen: welke ontwikkeling vertoont het aantal zaken dat voor de rechter wordt gebracht en hoe ontwikkelen zich de geëiste bedragen? De uitstroomgegevens zijn gebruikt om de ontwikkelingen in de afhandeling van zaken te onderzoeken: welke veranderingen treden op in het percentage zaken dat wordt toegewezen en in de bedragen die worden toegewezen?

De instroomgegevens zijn ontleend aan de geautomatiseerde systemen van de rechtbanken. Gegevens over de afdoening van zaken zijn door middel van dossieronderzoek verzameld.

De resultaten

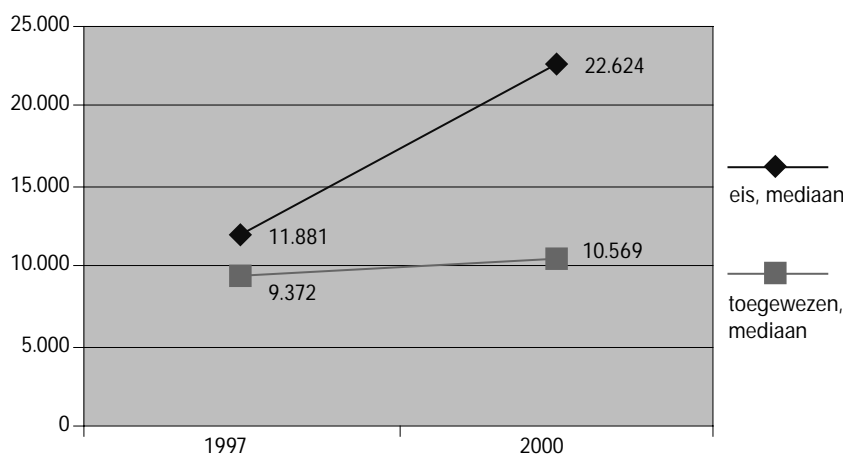
Uit het onderzoek blijkt dat de veelal aangenomen stijging van het aantal claims zich, althans in de jaren 1997 tot en met 2000, niet heeft voorgedaan. Het aantal claims met betrekking tot onrechtmatige daad en beroepsaansprakelijkheid was in 2000 zelfs iets lager dan in 1997. Wel is sprake van een – zeker gezien de relatief korte periode – scherpe stijging van de geclaimde bedragen. Omdat de bedragen een scheve verdeling vertonen, wordt de mediaan gebruikt om de ontwikkeling te beschrijven. Voor de in 2000 afgedane zaken lag die op bijna 21.500 euro, 64% hoger dan de in 1997 afgedane zaken. Uit de dossieranalyse blijkt dat ter vergoeding van (nog) niet gematerialiseerde schades steeds hogere bedragen wordt geclaimd. Gelet op het type schade waarvoor een vergoeding wordt geclaimd, maakt een vergoeding voor inkomstenderving – zowel reeds gederfde inkomsten als nog te verwachten inkomstenderving – steeds vaker deel uit van de claims. Voor andere typen schade, zowel materiële als immateriële, trad geen verandering op in de frequentie waarmee vergoeding werd gevraagd.

De sterke stijging van geclaimde bedragen betekent niet dat ook steeds hogere bedragen worden toegekend. Uit het dossieronderzoek naar afdoeningen uit 1997 en 2000 blijkt dat de mediaan bij de door de rechter toegekende bedragen nauwelijks steeg. Het percentage zaken (uit zaken op vonnis) waarin een bedrag werd toegewezen, vertoont eveneens slechts een lichte stijging. De sterke stijging van geclaimde bedragen en de geringe stijging van toegewezen bedragen hebben tot gevolg dat een toenemende kloof bestaat tussen hetgeen geclaimd wordt en wat wordt toegewezen, ofwel: de 'opbrengst' per geclaimde euro daalt. De kenmerkende terughoudendheid van rechters wordt geïllustreerd door figuur 1, waarin de ontwikkeling van geclaimde en toegewezen bedragen wordt gevisualiseerd voor zaken waarin de rechter de gedaagde partij aansprakelijk acht.

Verklaring van de resultaten

In algemene zin noopt het onderzoek tot de conclusie dat, althans in de periode 1997-2000, de claimfrequentie niet toenam, maar dat áls men besluit een zaak voor de rechter te brengen, wel steeds hogere bedragen worden geclaimd. In het rapport wordt een aantal mogelijke verklaringen gegeven voor de sterke

Figuur 1: Ontwikkeling van de mediaan in geëiste en toegewezen bedragen, in toegewezen contradictoire zaken, afgedaan in 1997 en 2000

De bedragen, in euro's, zijn omgerekend naar het prijspeil van 1997 en gecorrigeerd voor vertekening.

stijging van geclaimde bedragen. Zo kan worden gewezen op de attentiewaarde – en media-aandacht – voor juist de 'extreme' claims: die schept wellicht onjuiste verwachtingen over wat er voor bepaalde schades valt 'binnen te halen'.

Ook wordt geconstateerd dat claimbedragen voor (nog) niet gematerialiseerde schades gemakkelijk kunnen worden 'opgeklopt' en dat het om verschillende redenen aantrekkelijk is dat te doen. Veranderende beroepsopvattingen bij professionals bieden eveneens een mogelijke verklaring, net als verschillende maatschappelijke ontwikkelingen. Tot die laatste behoren een veranderende attitude van 'slachtoffers', onvrede over het strafklimaat en een minder '(ver)zorgende' overheid.

Kunnen de geclaimde bedragen gemakkelijk stijgen, de bedragen die door rechters worden toegewezen liggen tamelijk vast, op basis van jurisprudentie en de consistentie die individuele rechters betrachten in hun handelen. Het valt niet te verwachten dat zij 'plotseling' veel hogere bedragen gaan toewijzen voor schades die ze eerder met lagere bedragen afdeden. De relatieve stabiliteit van rechterlijke uitspraken kan ook ter verklaring worden aangevoerd voor de vraag waarom de aantallen claims niet stijgen: waar het recht voorspelbaar is, verdwijnt (een deel van) de behoefte om zaken aan de rechter voor te leggen en kunnen geschilhebbers er in principe ook zelf uitkomen. Niet alleen de aandacht voor buitengerechtelijke oplossingen neemt toe, ze wordt ook gefaciliteerd door hulpmiddelen die het mogelijk maken de te verwachten vergoedingen te berekenen zoals de kantonrechtersformule, de smartengeldgids en standaardvergoedingen voor buitengerechtelijke kosten.

Mogelijk heeft ook de groeiende populariteit van rechtsbijstandverzekeringen een remmende werking op het beroep op de rechter. De verzekeraars streven naar goedkope oplossingen en vergoeden geen kosten als verzekerden zelfstandig naar een advocaat stappen of een gerechtelijke procedure starten.